

Teorijska filozofija na zagrebačkoj akademiji 1776-1850

Kovač, Srećko

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 1990, 16, 23 - 40**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:897022>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

TEORIJSKA FILOZOFIJA NA ZAGREBAČKOJ
AKADEMIJI 1776—1850

Povijesno-institucijske pretpostavke i bibliografija

SREČKO KOVAČ

(Zagreb)

UDK 1(091) : 1.07

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 10. 10. 1990.

I

Ukinućem isusovačkoga reda 1773. god. omogućeno je, među ostalim, da se bivša isusovačka učilišta, kakvo je bila i zagrebačka akademija, dosljedno podvedu pod upravu države. Dok je Leopoldov privilegij iz 1669.¹ (koliko god nije u cijelosti bio primjenjivan) zagrebačkoj akademiji jamčio zaštitu najviše državne vlasti da može djelovati kao, u odnosu prema samoj državi, samostalna školska ustanova pod upravom isusovačkoga reda, od sredine osamnaestoga stoljeća datiraju pokušaji iste najviše vlasti da se ta autonomija ukine i, u sklopu opće reforme školstva u Monarhiji, sama ustanova stavi u funkciju ciljeva kako ih određuje ne više Crkva, nego upravo sama država. Tako je koncept prema kojemu studij u krajnjoj liniji svoj smisao dobiva iz kršćanskoga nauka i smisleno se završava studijem teologije bivao sve više potisnut u pozadinu i počeo ustupati mjesto konceptu prema kojemu je studij razumljen polazeći od načela građanskoga poretka u državi i treba obrazovati građane da mogu doprinositi općem dobru kao svrsi koja je postavljena državi.

Već je i sam privilegij zagrebačkoj akademiji od strane pretpostavljenih u isusovačkom redu u aspektu koji se tiče korištenja i slobodnog podjeljivanja titula bio, čini se, shvaćen kao presizanje u vlastite ingerencije i kao protivni interesima reda, te je stoga primjena toga dijela

¹ Tekst i prijevod Privilegija objavljen je u *Spomenici u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu* (gl. ur. J. Sidak), Zagreb, 1969, sv. 1, str. 295—305.

Privilegija i bila (od strane samoga reda) zabranjena². Međutim od 1746. god. mogu se dokumentirati pokušaji kraljevske vlasti da se zagrebačkoj akademiji ospori i sudska egzempcija, privilegij u koji isusovački red nije dirao³. Upravo je taj privilegij najjasnije jamčio autonomiju te ustanove u odnosu prema svjetovnim vlastima (dok je privilegij upotrebe i dodjeljivanja titula već mijenjao položaj Akademije i u samom poretku unutar isusovačkog reda, prije svega u odnosu prema ostalim srodnim ustanovama). Školskom reformom za cijelu Monarhiju od 1752, koja je u zagrebačkoj akademiji provedena god. 1753/54, država već intervenira u sam sadržaj studija: studij filozofije skraćuje se s tri na dvije godine, počinje se napuštati aristotelizam, uvodi se moderna fizika, a matematika se uvodi u gimnazije⁴ (tendencije prema modernoj filozofiji i znanosti neovisno o državnom utjecaju mogu se, međutim, na zagrebačkoj akademiji dokumentirati od 1726. god.⁵).

Nakon ukinuća isusovačkoga reda stavlja kraljica Marija Terezija isusovačke gimnazije i akademije pod upravu dijecezanskih biskupa. Zagrebački biskup Ivan Galjuf odgovoran je u toj funkciji hrvatskoj vladi (Hrvatskom kraljevskom vijeću) i putem nje kraljici. Na taj je način nad bivšim isusovačkim institucijama uspostavljena državna kontrola. Međutim, osim što su sada umjesto redovnika većinom predavali svjetovni svećenici sam se režim i program studija u tom prvom, prijelaznom razdoblju nije mijenjao⁶. Reforma na novim načelima provedena je 1776. god., kada je umjesto isusovačke Neoacademije osnovana Zagrebačka kraljevska akademija (Regia Academia Zagrabensis). Akademija sada stoji pod upravom »Školske komisije« koja je nadležna za čitav novoosnovani Zagrebački školski distrikt, na čijem je čelu vrhovni ravnatelj (do 1787. Nikola Škrlec Lomnički), odgovoran Hrvatskom kraljevskom vijeću i preko njega kraljici. Putem javnog natječaja namješteni su na Akademiji novi profesori te je promijenjen nastavni sistem i program, koji je u konačnom obliku za Ugarsku i »pripojene« provincije (kamo je spadala i Hrvatska) određen najprije 1777. god.⁷ a zatim

² Usp. M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, Zagreb (1969—1987), sv. 1, str. 176; N. Klaić, *Neoacademia Zagrabensis (1669—1773)*, u: Spomenica, I, 31—32.

³ Usp. M. Vanino, op. cit. I, str. 186—187; N. Klaić, l. c, I, str. 32.

⁴ M. Vanino, op. cit. I, str. 156.

⁵ Usp. M. Vanino, op. cit. I, str. 150—152; povijesnofilozofijsko tumačenje u: F. Zenko, *Aristotelizam od Petrića do Boškovića*, Zagreb (1983), str. 113—118.

⁶ Usp. V. Klaić, *Preteče Sveučilišta*, u: Sveučilište Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu 1874—1924 : spomenica akademičkog senata, Zagreb, 1925, str. 11.

⁷ *Ratio educationis totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et provincias eidem adnexas, Vindobonae 1777*. Usp. prikaz u V. Bayer, *Osnivanje Pravnog fakulteta u Zagrebu (god. 1776) i njegovo definitivno uređenje (1777. god.)*, p. o: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, god. 19, 1969, sv. 2, str. 81—126 (posebno str. 104 dalje).

u revidiranom obliku 1806. god.⁸ Od 1779. god. Hrvatska faktično više nema svoju posebnu vladu pa je otada i na području školstva podređena Ugarskom namjesničkom vijeću kao zajedničkoj vladi.

Zagrebačka akademija nije tom reformom dobila status sveučilišta (ona je to bez uspjeha tražila 1790. pozivajući se na Leopoldov privilegij⁹), nego je središnje sveučilište za Ugarsku i provincije bilo ono u Pešti (to je staro trnavsko sveučilište, koje je 1777. premješteno u Budim, a 1784. u Peštu), pored kojeg su za to područje osnovane još četiri akademije kao što je bila zagrebačka (Košice, Vel. Varadin, Đur -- koji kasnije seli u Pečuh, i Trnava — kasnije Požun¹⁰). Zagrebačka akademija nije imala pravo podjeljivanja titula, natječaji za profesore obavljali su se na Sveučilištu u Pešti (Budimu) do 1846. god., kada je dopušteno da se mogu obavljati u Zagrebu¹¹

Teološki fakultet, na koji se na isusovačkoj akademiji moglo upisati nakon završenog filozofskog fakulteta, isključio je iz Akademije i priključio sjemeništu 1784. Josip II (koji je 1786. ukinuo i drugi, za visokoškolsku nastavu u Hrvatskoj značajan red — pavlinski¹²). Tako je Akademija u svom sastavu imala, pored gimnazije (do 1842), pravni fakultet, osnovan kad i sama Akademija 1776. (postao iz varaždinske političko-kameralne škole, koja je 1772. premještena u Zagreb), a medicinski, treći od tri tradicionalna viša fakulteta, koja su se mogla upisati nakon filozofskog, otvoren je tek na obnovljenom zagrebačkom sveučilištu 1917. god. Kad je 1850. god. u sklopu Thunove reforme školstva u Monarhiji (na humboldtovskim načelima) ukinuta Zagrebačka kr. akademija znanosti Filozofski je fakultet pretvoren u sedmi i osmi razred gimnazije, a Pravni fakultet u Pravoslavnu akademiju.

Podržavljenje školstva nije međutim značilo isključenje vjere i Crkve iz škola. Tako je sada na zagrebačkoj akademiji vjera, »koja stvara temelj svake sreće, i vječne i vremenske«, bila u jednom bitnom aspektu shvaćena i kao »potpora« da se od studenata »izgrade dobri građani i vjerni podanici«¹³. Studenti Akademije obvezni su obavljati

⁸ *Ratio educationis publicae totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et provincias eidem adnexas*, Budae 1806. Taj je *Ratio* izdan još jednom 1826. god. u Požunu i, uz neke izmjene, 1828. god. u Pešti.

⁹ Ni biskup Galjuf nije 1774. uspio isposlovati taj status za Akademiju. Usp. J. Šidak, *Regia Scientiarum Academia*, u: Spomenica, I, str. 59. God. 1846. kralj je također odbio molbu Hrvatskoga sabora za osnivanjem sveučilišta (I. c, str. 73—74).

¹⁰ Usp. *Ratio educationis*, 1777, str. 51 (§ 25) i *Ratio educationis*, 1828, str. 33 (§ 124).

¹¹ Usp. J. Šidak, I. c, str. 54, 73.

¹² Usp. I. Tkalčić, *O stanju više nastave u Hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah*, u: Rad, 93, 1888, str. 78—104 (posebno str. 85 dalje); F. E. Hoško, *Pavlinske srednje i visoke škole*, u: Kultura pavlina u Hrvatskoj (1244—1786), Zagreb, 1989, str. 301—311.

¹³ Usp. *Pravilnik Kr. akademije i njoj pridružene arhigimnazije* od 31. siječnja 1826, u: Spomenica, I, str. 327, 328.

»vjerske dužnosti« i polaziti vjeronauk (nekatolici trebaju polaziti vlastiti vjeronauk i obavljati »dužnosti« svoje vjeroispovijesti)¹⁴. Također su velik broj Akademijinih profesora, i svi profesori filozofije u užem smislu, bili svjetovni svećenici. U razdoblju 1790—1830. većina je studenata (63,3%) nakon završenog Filozofskog fakulteta izabrala svećenički poziv¹⁵.

Napokon, zagrebačka je akademija bez dvojbe odigrala određenu ulogu u buđenju hrvatske nacionalne samosvijesti i »ilirskom preporodu«. Na to upućuju pojedini dokumenti i podaci prije 1830. Npr. Čučićeve ispitne teze iz povijesti iz 1811, gdje je bilo uključeno neuobičajeno mnogo gradiva iz hrvatske povijesti.¹⁶ Čučića je kao Akademijin učenik slušao A. Mihanović.¹⁷ Akademijini učenici bili su kasnije i prvaci narodnoga preporoda I. Derkos, P. Štoos, M. Smodek, V. Babukić, J. Kundek, A. Nemčić, Lj. Farkaš-Vukotinović, D. Rakovac i drugi.¹⁸ U preporodna zbivanja bio je nakon 1830. uključen profesor filozofije Stjepan Moyses.

Što se tiče položaja hrvatskoga jezika — teško je točno utvrditi u kojoj se mjeri na Akademiji odstupalo od nastavnog latinskog jezika. Priručnici iz ugarskoga prava I. Domina, profesora na Pravnom fakultetu, izdani od 1818. nadalje, pisani su hrvatskim jezikom. Matija Smodek od 1832. na Akademiji fakultativno predaje hrvatski jezik, a od 1846. V. Babukić namješten je na novoosnovanoj katedri za hrvatski jezik i književnost. Nakon odluke Hrvatskoga sabora o uvođenju hrvatskog jezika kao službenog (1847) i ponovne uspostave hrvatske vlade (1848) hrvatski se jezik sve više afirmira i na zagrebačkoj akademiji: 16. listopada 1848. sva četini profesora Filozofskog fakulteta koji su bili Hrvati (S. Muzler — filozofija, I. Kiseljak — fizika, R. Kvaternik — povijest i Vj. Babukić — hrvatski jezik) izjavljuju Vrhovnom ravnateljstvu (koje je sada odgovorno Banskom vijeću — hrvatskoj vladi) da mogu predavati na hrvatskom jeziku.¹⁹ Drugog studenoga prvi put je zapisnik profesorskoga zbora pisan hrvatski. Moguće je dakle da je u posljednjoj šk. god., 1849/50 (nakon prekida u nastavi zbog poznatih ondašnjih događaja) Muzler predavao filozofijske discipline na hrvatskom.

¹⁴ Usp. *Pravilnik*, I. c, str. 327.

¹⁵ Usp. J. Šidak, I. c, str. 66.

¹⁶ J. Šidak, I. c, str. 63, 65; F. Fancev (skupio), *Dokumenti za naše podrijetlo hrvatskoga preporoda (1790—1832)*, Zagreb, 1933 (Građa za povijest književnosti hrvatske, 12) str. XLIII — tekst teza donesen je na str. 55—59. O mogućoj ulozi i ostalih Akademijinih profesora u obrazovanju nacionalne samosvijesti usp. F. Fancev, I. c, str. XLII—XLIV i J. Šidak, I. c, str. 62—65.

¹⁷ Usp. bibliografija pod LOG VI 2 i MET IV 3 i F. Fancev, op. cit., str. XLIII.

¹⁸ J. Šidak, I. c, str. 65; F. Fancev, op. cit., str. XLII—XLIV.

¹⁹ V. Klaić, I. c, 34—35.

II

Na starom isusovačkom Filozofskom fakultetu jedan je profesor načelno držao uvijek samo jedan ciklus (prve godine logiku, druge fiziku i treće metafiziku), tj. jedne te iste školske godine tri različita profesora predavali su jedan logiku za prvu godinu, drugi fiziku za drugu godinu i treći metafiziku za treću godinu (1753/54. dolazi na prvu godinu, pored logike, i metafizika, a na drugoj se predaje fizika i etika). Osim toga, prema *Ratio atque institutio studiorum*, slušači fizike slušaju još i matematiku, a slušači metafizike etiku, i to kod istog ili kod posebnog profesora.²⁰ Nakon ukinuća reda taj je sistem stalnog mijenjanja profesora napušten.

Godine 1773. za predavača logike i metafizike postavljen je *Vinko Kalafatić*, rođen 1747. u Bribiru Vinodolskom, studij filozofije završio u Beču, svećenik. Na toj je katedri ostao do 1776, kada je dobio katedru na Pravnom fakultetu kao najmlađi redovni profesor. Kada je 1784. iz Akademije isključena teologija, napustio je katedru i službovao zatim kao župnik u Pokupskom. Umro je teško bolestan 1792. u Zagrebu. V. Klaić navodi za nj da se »proslavio« 1782. god. pobijajući pod pseudonimom spis ravnatelja Akademije koji je bio napisan »u prilog crkvenim reformama Josipa II«.²¹ Za profesora etike postavljen je 1773. Franjo Sebastijanović.²²

Od 1776. do 1778. profesor logike, metafizike, moralne filozofije i povijesti filozofije je *Emerik (Mirko) Raffay*, rođen 1755, u Rimu postigao doktorat filozofije i teologije, eksjezuit, svjetovni svećenik. Izabran je između dvadeset kandidata. Zatim je bio zagrebački kanonik te od 1816. đakovački biskup. Umro je 10. siječnja 1830. god.²³ Sačuvane su ispitne teze iz njegovih predavanja iz logike 1777. god. Prema službenoj ocjeni u struci je bene versatus«, njegova je eksplikacija bila »zelosa et clara«, a način ophođenja sa studentima »suavis«, odnosno »mitis«²⁴.

Raffayev nasljednik na katedri je *Andrija Minković*, rođ. 1746. god., svećenik zagrebačke biskupije, od 1799. kanonik čazmanske crkve. Doktorat filozofije postigao je u Budimu. Na katedru je postavljen 1778. godine, s obavezom da se iduće godine podvrgne natječaju, gdje ga međutim treba pred drugima preferirati²⁵. Sačuvan je veći broj tezarija

²⁰ Usp. *Ratio atque institutio studiorum Societatis Jesu*, Antwerpiae, 1635, str. 81—82.

²¹ V. Klaić, l. c., str. 10, 17, 23 bilj. 27.

²² L. c., str. 10.

²³ L. c., str. 18, 28.

²⁴ Arhiv Hrvatske (AH), *Spisi Vrhovne uprave škola Zagrebačkog distrikta* (Acta scholastica), kutija II (1777. god.), spis br. 224. i kut. IV (1778), spis br. 124. Prema posljednjem spisu Raffay bi trebao biti rođen 1753. god.

²⁵ AH, *Spisi Vrhovne uprave škola*, kut. IV (1778), spisi br. 172 i 185. V. Klaić (l. c., str. 28) i J. Šidak (Spomenica, I, str. 56) navode da on predaje tek od 1780.

iz njegovih predavanja iz logike, metafizike i etike. Njegov način izlaganja je, prema službenoj ocjeni »syllogizando«, a način ophođenja s mladima »mitis«; marljiv je (sedulus) u pogledu propisanog broja i trajanja predavanja.²⁶ Minković predaje do 1806. godine.

Godina 1807. i 1808. profesor logike, metafizike i etike je *Gabriel Vatičić*, Akademijin đak (filozofiju slušao kod Minkovića²⁷), svećenik zagrebačke biskupije. On je međutim još 1803. god. kao suplent predavao logiku i povijest filozofije (sačuvane su ispitne teze iz tih predavanja), 1804. i 1805. je suplent iz fizike i mehanike (seljačkog gospodarstva 1804, a mađarske povijesti 1805). God. 1805. također je u zagrebačkoj arhigimnaziji u gramatičkim razredima predavao mađarski jezik²⁸.

Godine 1808. i 1809. suplent je Filozofskog fakulteta *Simeon Čučić* (sačuvane su ispitne teze iz logike od 1809. god.). Od 1810. do 1827. godine profesor je logike, fizike i moralne filozofije, a neko vrijeme predaje također grčki jezik, povijest i matematiku. Svećenik je križevačke grkokatoličke crkve. Rođen je u Pećnu (Žumberak) 14. veljače 1784. godine. Filozofiju i teologiju studirao je u Zagrebu. Doktorat filozofije postigao je u Pešti 1806. Od 1812. do 1821. god. regent je Grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu.²⁹ Čini se da je imao značajniju ulogu u pretpreporodnom razdoblju u Hrvatskoj. Umro je u Zagrebu 28. siječnja 1828. god.³⁰ U Beču je 1815. god. objavio u deset sveščića »Philosophia critique elaborata« (sadrži u sklopu uvoda kratku povijest filozofije, empirijsku psihologiju, teorijsku i praktičku logiku, opću i specijalnu metafiziku i trodijelnu etiku), a 1816. priručnik matematike »Mathesis«. Sačuvan je veći broj tezarija iz logike, metafizike i etike. Pisao je također pjesme na hrvatskom i latinskom.³¹

U *Calendarium Zagrabiense* za 1828. god. kao profesor logike, metafizike i etike naveden je Stjepan Moyses, da bi iduće godine ta ka-

²⁶ AH, *Vrhovna uprava škola*, kut. V (1779), spis br. 61 (na temelju koje ga se može odrediti i godina Minkovićeve rođenja); Na istome mjestu, kut. VI (1780), spis br. 72.

²⁷ V. bibliografija pod MET IIIa 3.

²⁸ Za te podatke usp. *Calendarium Zagrabiense* (odgovarajuća godišta) i naslovne stranice teza iz tih godina.

²⁹ Usp. J. Simrak, *Spomenica o 150-godišnjici grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu: 1691—1931*, [Zagreb?] [1931?], str. 76, 81.

³⁰ Za biografske podatke o Čučiću usp. E. Banić-Pajnić, *Simeon Čučić: kratak prikaz njegova najznačajnijeg djela »Philosophia critique elaborata«*, u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine 5—6*, 1977, str. 81—82 i 85—86; V. Klaić, l. c, str. 28; F. Fancev, op. cit, str. XXX, XLIII; pojedina mjesta u časopisu *Žumberački kalendar* (1965, str. 76; 1966, str. 83, 108; 1967, str. 212).

³¹ Za povijesnofilozofijsku analizu Čučićeve filozofije usp. E. Banić-Pajnić, l. c, str. 79—101; F. Zenko, *Kant u hrvatskoj filozofiji*, u: *Godišnjak za povijest filozofije*, 2, 1984, str. 166—168 i od istoga autora, *Novovjekovni duh i renesansa kao njegov konstrukt* u: *Godišnjak za povijest filozofije*, 3, 1985, str. 179—281.

tedra bila označena kao prazna. Posjedujemo međutim ispitne teze iz logike i metafizike za 1828. i 1829. god., i to oba puta prema predavanjima suplenta na toj katedri *Stjepana Pogledića*, svećenika zagrebačke biskupije, koji je također bio suplent na grčkoj filologiji. Zanimljivo je napomenuti da su 1829. ispit polagali Pavao Štoos i Matija Smodek;³² iduće su godine (prema *Cal. Zagr.*) trebali iz filozofije već slušati Moysesa. God. 1835. Pogledić je izabran za zagrebačkog župnika.

Stjepan Moyses (1797—1869), svećenik ostrogonjske nadbiskupije, predaje logiku, metafiziku i etiku do 1847. godine. Prema Klaiću, podrijetlom je ugarski Slovak, neko vrijeme cenzor knjiga i tajni izvjestitelj bečkoga dvora. Kako je podržavao hrvatski preporod na katedri je 1847. smijenjen. Postaje zatim zagrebački kanonik te biskup u Banjskoj Bistrici u Ugarskoj³³. Od filozofijskih tekstova posjedujemo samo teze iz primijenjene metafizike i etike iz četrdesetih godina.³⁴ God. 1836. Moyses je izdao Vitezovićevo »Odiljenje sigetsko« s vlastitim uvodom, a 1831. planirao je izdavanje »Hrvatskih novina«.³⁵ V. Klaić za nj navodi da je također pisao i prevodio pjesme na hrvatski.

21. listopada 1847. god. dolazi na katedru za logiku, metafiziku i etiku kao suplent *Stjepan Muzler*, svećenik zagrebačke biskupije, da bi zatim postao i profesor. Nakon ukidanja Akademije 1850. god. profesor je na zagrebačkoj gimnaziji, a od 1852. na varaždinskoj gimnaziji, gdje je od 1855. god. ravnatelj. Od 1860. župnik je u Novoj Gradiški³⁶. Nažalost nisu sačuvani nikakvi njegovi filozofijski relevantni tekstovi.

III

Prema starom isusovačkom nastavnom programu predavala se na Filozofskom fakultetu aristotelovska filozofija, i to prve godine logika (preporučuju se logike Toletusa ili Fonsece), druge godine fizika, a treće metafizika (uz dio tematike iz Aristotelovih »De generatione animalium« i »De anima«).³⁷ Uz to se, kako smo napomenuli, predavala i matematika (i to prema Euklidu, s dodatkom nešto geografije) i etika (prema »Nikomahovoj etici«).³⁸ Taj je pak studij pripremao i kao svojoj svrsi vodio studiju teologije.

³² Štoos je kasnije Poglediću povodom njegova izbora za župnika posvetio kraću pjesmu u kojoj ističe njegovu kreposnost. P. Štoos, *Szlovoz-pev . . .*, Zagreb, [1835?]. Gr. knj. Zgb. R 659.

³³ Usp. V. Klaić, I. c, str. 29. i J. Šidak, I. c, str. 65, 72.

³⁴ Zanimljivo je napomenuti da je teze iz etike 1842. god. branio, zajedno s još dva studenta, Eugen Kvaternik.

³⁵ Usp. J. Šidak, I. c., str. 72 i bilj.

³⁶ Usp. V. Klaić, I. c, str. 29. i A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, Zagreb, 1910, knj. 2, str. 574.

³⁷ Usp. *Ratio atque institutio studiorum Societatis Jesu*, str. 75—78.

³⁸ L. c., str. 81—82.

Reformom god. 1752. počinje se taj koncept napuštanjem aristotelizma, jačanjem matematike i uvođenjem moderne (matematičke) fizike rastvarati, tako da napokon, nakon 1773. god. fiziku više ne predaje isti profesor koji predaje logiku i metafiziku (iako sve discipline ostaju na istom, filozofskom fakultetu). Time je samo izvršen i organizacijski fiksiran prvi korak u izdvajanju prirodnih znanosti iz filozofije. Usvajajući matematički način »mišljenja« (zapravo zorna konstrukcija) prirodna se znanost sve više napušta i oslobađa od racionalnoga mišljenja (pojmovne eksplikacije), koja je konstitutivna upravo za filozofiju (barem u smislu aristotelizma).³⁹ Temeljne discipline teorijske filozofije postaju (odnosno ostaju) sada logika i metafizika. Uslijed te podvojenosti discipline filozofskog fakulteta ne mogu više kao u sebi završena cjelina voditi nekoj određenoj disciplini kao svojoj svrsi (teologija, koja se bavi posljednjim i najvišim uzrokom), nego su već po sebi neko dobro i korist, pridonose općem dobru i njima se na opće dobro može raspolagati. A kako se općim dobrom bavi država, tako je i svrha filozofskoga fakulteta (prema *Ratio educationis*) da državi dade korisne građane, a ne da, prethodeći ostalim fakultetima, ovima samo služi kao neka (iako nužna) pomoć i potpora.⁴⁰

Prema *Classificatio studiosorum* zagrebačke akademije do incl. 1799. god. na prvoj godini se sluša logika i povijest filozofije, pri čemu, sudeći prema sačuvanim tezama, logika slijedi nakon općeg uvoda u filozofiju, koji uključuje i kraći nacrt povijesti filozofije. Na drugoj godini sluša se metafizika i filozofija morala. Za razdoblje od 1800. do 1806. god. posjedujemo i razdiobu po semestrima: logika i povijest filozofije predaju se u prvom, a metafizika i filozofija morala u četvrtom semestru.

Od 1807. god. nadalje raspored je nešto drugačiji. U prvom semestru sluša se teorijska ili čista logika, a u drugom praktička ili primijenjena logika, i to, prema *Ratio educationis*,⁴¹ pet sati tjedno. Na drugoj godini sluša se u prvom semestru metafizika i u drugom filozofija morala odnosno etika (ili praktička filozofija), i to četiri sata tjedno. Zanimljivo je primijetiti da su, u usporedbi s tim predmetima, matematika i fizika zastupljene otprilike dvostruko više. Tako se čista ma-

³⁹ Usp. analizu »procesa razgrađivanja skolastičkog aristotelizma u fizici« na zagrebačkoj akademiji u F. Zenko, *Aristotelizam od Petrića do Boškovića*, osobito str. 119–125. Autor konstatira da 1771. godine (za profesora F. Volkovića) u tezama iz fizike više »nema ni traga skolastičkom aristotelizmu« te da je »fizika posve izgubila karakter klasične filozofijske discipline« (str. 123).

⁴⁰ »Facultatis huius institutio non in hoc duntaxat versabitur, ut facem ceteris praeferat, et ancillari quodam obsequii genere subsidia necessaria subministrat; verum ut cives quoque reipublicae utilissimos suo e gremio suppeditet...«. *Ratio educationis publicae*, Budae, 1806, § 100, str. 88. Usp. i *Ratio educationis*, Vindobonae, 1777, str. 277.

⁴¹ Usp. tab. VIII.

tematika sluša na prvoj godini oba semestra osam sati tjedno, a fizika čitave druge godine devet sati tjedno, pri čemu se u drugom semestru predaje zajedno s prirodopisom i seoskim gospodarstvom. Druge godine predaje se i primijenjena matematika, jedan sat tjedno. Na Filozofskom fakultetu slušala se još povijest (sva četiri semestra), vjeronauk, mađarski jezik i književnost i, izvanredno, grčki jezik. Estetika, koje nema na tom rasporedu, predavala se samo na sveučilištu, tj. u Pešti.

Taj se je nastavni plan, što se tiče filozofijskih disciplina u užem smislu, postupno modificirao. Od god. 1816. dokumentirano je da se s logikom na prvoj godini (u prvom ili u drugom semestru) predavala i empirijska psihologija.⁴² God. 1826/27. susrećemo metafiziku, i to ontologiju, u prvoj godini u drugom semestru.⁴³ Time je formirana nova razdioba, koja se može potvrditi sve do god. 1846/47. (usp. *Class. stud*), prema kojoj se u prvom semestru sada sluša empirijska psihologija i elementarna, odnosno analitička logika (to je nekadašnja teorijska logika), a u drugom metodička logika i ontologija (tj. čista metafizika). Za drugu godinu u prvom semestru ostaje primijenjena metafizika i u drugom semestru etika. Empirijska psihologija nije nova disciplina, nego se ranije bila predavala u sklopu specijalne metafizike, koja je sadržavala i racionalnu i empirijsku psihologiju⁴⁴ (u skladu sa starijim udžbenicima metafizike, npr. Horváthov ili npr. čuveni Baumgartenov kod protestanata). Njezinim izdvajanjem u posebnu filozofijsku disciplinu i stavljanjem na početak filozofije (kako je to još devedesetih godina zastupao A. Kreil, kantovski orijentirani profesor na peštanskom Sveučilištu⁴⁵) dolazi do izražaja nov duh filozofiranja, koji polazi od čovjeka i njegovih moći (spoznajne, voljne itd.). Empirijska psihologija stoji (nakon uvoda i nacrta povijesti filozofije) i na početku Čučićeva »kritičkog« sistema filozofije, kako je objelodanjen upravo 1815. godine.

Filozofija se na Akademiji predavala po od države odobrenim udžbenicima, prema kojima su se sastavljale i ispitne teze. U kojoj se mjeri u samim predavanjima eventualno odstupalo od propisanoga programa ne možemo danas točno prosuditi. Tako ni Čučiću nije glavni predložak u sastavljanju teza iz filozofije bila njegova u Beču tiskana knjiga, iako je eventualno mogao na temelju nje i u skladu s njezinim načeli-

⁴² Usp. *Classificatio studiosorum* za 1816, 1819/20, 1821/22, 1828/29. i dalje i Čučićeve *Positiones ex psychologia empirica et logica* od 1818 (to je šk. god. 1817/18) nadalje.

⁴³ Usp. *Classificatio studiosorum* za tu god. i Čučićeve *Positiones ex logica et ontologia* iz 1827. god.

⁴⁴ Usp. ranije ispitne teze iz metafizike na zagrebačkoj akademiji.

⁴⁵ Usp. W. Sauer, *Österreichische Philosophie zwischen Aufklärung und Restauration*, Würzburg; Amsterdam, 1982, str. 155—157.

ma u ovoj ili onoj mjeri predavati⁴⁶. Stoga je i logično da su se teze često određeni niz godina jednostavno (ponekad uz manje izmjene) pretiskivale, pri čemu su bila otisnuta, dakako, uvijek druga imena studenata koji su na temelju njih polagali ispit. Stanje u teorijskoj filozofiji na zagrebačkoj akademiji dokumentirano je sačuvanim tezarijima za razdoblje od 1777. do 1845. god. Veliko je nedokumentirano razdoblje od incl. 1830. do 1843, za koje nemamo sačuvan nijedan tezarij iz teorijske filozofije. Veće nedokumentirano razdoblje također je od incl. 1785. do 1793. god.⁴⁷

BIBLIOGRAFIJA

Popis tezarija zagrebačke akademije iz filozofijskih disciplina sadržan je u općoj bibliografiji latinskih tekstova hrvatskih pisaca što ju je prije dvadesetak godina sačinio prof. Šime Jurić⁴⁸. Velika većina tezarija čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. Ponovnim pregledom ustanovili smo da su gotovo svi tezariji povučeni u trezor knjižnice te da stoga sada imaju i drugu signaturu (poneki su drugačije uvezani tj. izvađeni iz svezaka u kojima su ranije bili privezani). Pronašli smo također petnaest novih tezarija — tri iz logike i trinaest iz metafizike (teze iz logike i metafizike u jednom su slučaju uključene u jedan tezarij). U Gr. knj. Zagreb pronašli smo također nekoliko novih primjeraka kod Jurića citiranih tezarija.

Našu bibliografiju tezarija iz teorijske filozofije sistematizirali smo po disciplinama (logika i metafizika), tezarije smo poredali načelno kronološkim redom i dalje ih sistematizirali prema profesorima i prema tekstualnome sadržaju. Tezariji koji stoje pod istim *rimskim brojem* sadrže svi u načelu jednak tekst, koji se međutim može javljati u više osnovnih verzija, označenih *malim slovom*. Te se verzije međusobno razlikuju prema proširenjima, odnosno skraćenjima, ili po nekim izmjenama u samome tekstu. Unutar jedne verzije (tezariji označeni arapskim brojkama) tekst također može neznatnije varirati.

Textove koji su navedeni u bibliografiji prof. Jurića navodimo na najkraći način, citirajući u zagradi svezak i broj pod kojim su navedeni u toj bibliografiji, dodajući novu signaturu i mjestimice napomene o sadržaju. Za ostale tekstove donosimo potpuniji bibliografski opis. Imena defendenata koja se nalaze na naslovnim stranicama navodimo u skraćenoj formi.

Psychologia empirica obrađena je pod metafizikom do incl. MET V i pod logikom u LOG VIII.

⁴⁶ Tako je npr. Rembold, profesor filozofije na Sveučilištu u Beču od 1815. do 1824. god. (kada je suspendiran), predavao i prema vlastitim svescima (netiskanima), a ne samo prema u Austriji propisanim udžbenicima Karpea, odnosno kasnije, Likawetza (usp. W. Sauer, op. cit., str. 307).

⁴⁷ Općenito o filozofijskoj literaturi u Hrvatskoj u prvoj polovici 19. st. usp. u komentiranom pregledu Z. Posavac: *Filozofija u Hrvatskoj 19. stoljeća*, u: Praxis, 1967, 3, str. 388—393.

⁴⁸ Usp. *Iugoslaviae scriptores latini recentioris aetatis*. Pars I (collegit et digessit Š. Jurić, Zagrabiae, 1968—71. (2 toma, prvi u 3 sveska).

LOGIKA

RAFFAY, Emerik

- I 1. Tentamen publicum *e praelectionibus logicis*... MDCCLXXVII. — (I-3, 3466) F-8°-869

MINKOVIĆ, Andrija

- II 1. Tentamen publicum *ex philosophia rationali et historia philosophiae* ... MDCCLXXX... — (II, II-166) Gr. knj. Zgb R 750
- III 1. Assertiones *ex universa philosophia depromptae*... MDCCLXXXIV ... — (I-1, 221) F-4°-196°
- IVa 1. Tentamen publicum *ex philosophia rationali* quod... 1797. ... subivit... J. Kellekovich... — (I-3, 3555) F-8°-1304 adl. 7
2. Tentamen... quod... 1797... subivit... J. Kukovich... — (I-3, 3557) F-10°-1304 adl. 10
3. Tentamen... quod... 1797... subivit... J. Vahtarich... — (I-3, 3556) F-8°-1304 adl. 6
4. Tentamen publicum *ex philosophia rationali et historia litteraria philosophiae / quod... sub finem primi semestris anni 1797. die [?] Martii subivit... Antonius Satvary... — Zagrabiae : [s.n.], [1797?] (Typis Novoszelianis)*
F-8°-1304 adl. 8
- b 1. Assertiones *ex universa philosophia quas*... MDCCCI... discussioni substernit... Susich G. — (I-1, 222) F-8°-1598 adl. 8
2. Assertiones *ex universa philosophia / quas*... anno MDCCCI die 18. Augusti publicae discussioni substernit... Bengecz Joannes... ex praelectionibus Mathiae Kirinich... Andreae Minkovich... Georgii Sugh... Francisci Klohammer... — Zagrabiae : [s.n.], [1801?] (Typis Novoszelianis)
F-8°-1589 adl. 7
3. Assertiones... MDCCCIII. — Iz logike sadrži samo »positiones de criteriis veritatis« 1-5. — (II, II-185) Gr. knj. Zgb. R 218
4. Tentamen publicum *ex universa philosophia rationali*... 1804... — (I-3, 3558) F-8°-1304 adl. 5
5. Assertiones *ex universa philosophia*... MDCCCIV... — (I-1, 223) F-8°-1742 ; F-8°-1598 adl. 6
6. Tentamen publicum *ex philosophia rationali et historia litteraria philosophiae / quod... e praelectionibus Andreae Minkovich... anno 1805. die 19. Martii subiverunt A. Peercz, A. Balassich, A. Oreskovich, J. Vrabcz, E. Bastassich, S. Mercacil... — Zagrabiae : [s.n.], [1805?] (Typis Novoszelianis)*
F-8°-1304 adl. 4
7. Tentamen publicum *ex philosophia rationali*... 1806... — (I-3, 3559) F-8°-1304 adl. 3

VALIČIĆ, Gabriel

8. *Assertiones ex universa philosophia... 1807... — (I-1, 224) F-8°-1598 adl. 5*

9. *Assertiones ex universa philosophia... 1808... — (I-1, 225) F-8°-1598 adl. 3*

c 1. *Tentamen publicum ex logica... 1803... — (I-3, 3532) F-8°-1611 adl. 14*

2. *Tentamen publicum ex logica... MDCCCIII... — (I-3, 3533) F-8°-1611 adl. 15*

V 1. *Tentamen publicum ex historia litteraria philosophiae et logica theoretica... MDCCCVII... — (II, II-196) F-8°-1304 adl. 1*

2. *Positiones ex scientiis primi cursus philosophici... 1808... — U bilježkama je pod tekstom dodano nekoliko pitanja (I-3, 2769) F-16°-53*

ČUČIĆ, Simeon

VI 1. *Positiones ex scientiis primi cursus philosophici semestris primi... 1809... — (I-3, 2770) F-16°-57*

2. *Positiones ex scientiis primi cursus philosophici semestris utriusque... 1810... — (I-3, 2771) P 21.086*

3. *Positiones ex universa philosophia... quas... propugnandas suscipit... 1811... A. Specyary... — (I-3, 2797) F-8°-1598 adl. 2*

4. *Positiones ex scientiis primi cursus philosophici... 1811... — (I-3, 2772) F-16°-48*

5. *Positiones ex universa philosophia... quas... propugnandas susceperunt... 1811... M. et A. Russnow... — (I-3, 2798) F-8°-1610; -1562; -1598 adl. 1*

6. *Positiones ex logica et historia pragmatica Regni Hungariae... 1812... — (I-3, 2717) F-8°-1518 adl. 2*

7. *Positiones ex scientiis primi cursus philosophici quas... propugnandas... suscipit... 1812... Th. Gvozdanovich... — (I-3, 2774) F-16°-53*

8. *Positiones... quas... propugnandas... suscipit... 1812... J. Madáracz... — (I-3, 2773) F-16°-53 adl. 1*

9. *Theses ex universa philosophia... 1813... — (I-3, 3613) F-16°-119*

VII 1. *Positiones ex universa philosophia et lingua Graeca... 1812... — (I-3, 2799) F-8°-1598*

VIII 1. *Positiones ex psychologia empirica et logica... MDCCCXVIII... — (I-3, 2752) F-8°-1511 adl. 12*

2. *Positiones ex psychologia empirica et logica... MDCCCXIX... — (I-3, 2756) F-8°-1611 adl. 11*

3. *Positiones ex psychologia empirica et logica... 1820... — (I-3, 2754) F-16°-75*

4. *Positiones ex psychologia empirica et logica... MDCCCXXI... — (I-3, 2755) F-16°-55*

5. *Positiones ex psychologia empirica et logica... 1823... — Manja izmjena teksta u: ex log. pos. 9. (I-3, 2756) F-16°-60*

6. *Positiones ex psychologia empirica et logica ... 1824 ...* — Izmjena v. 5. (I-3, 2757) F-16°-54^a; -54^b
7. *Positiones ex universa philosophia ... MDCCCXXIV ...* — (I-3, 2800) F-8°-32
8. *Positiones ex universa philosophia ... 1825 ...* — (I-3, 2801) F-8°-142
9. *Positiones ex universa philosophia ... 1826.* — Izmj. v. 5. (I-3, 2802) F-8°-142 adl. 1
10. *Positiones ex logica et ontologia ... 1827.* — Izmj. v. 5. (I-3, 2718) F-8°-1611 adl. 24

POGLEDIĆ, Stjepan

11. *Positiones ex universa philosophia quas ... propugnandas suscepit P. Battagliarini ... 1828...* — Manje izmjene. (I-3, 2803) F-8°-1397; Gr. knj. Zgb. R 2727
12. *Positiones ... quas ... propugnandas suscepit E. Osegovich de Barlabassevecz ... 1828...* — Tekst kao 11. (I-3, 2804) F-8°-1398; F-8°-1478; Gr. knj. Zgb. R 301
13. *Positiones ... quas ... propugnandas suscepit V. Stiglich ... 1828* — Tekst kao 11. (I-3, 2805) F-8°-1399; Gr. knj. Zgb. R 2756

- IX 1. *Tentamen publicum ex logica et metaphysica pura ... 1829...* — (I-3, 3536) F-8°-1611 adl. 18

METAFIZIKA

RAFFAY, Emerik

- I 1. *Tentamen publicum ex praelectionibus metaphysicis ... MDCCCLXXVIII ...* — (II, I-162) 79.640. Nije pronađeno.

MINKOVIC, Andrija

- II 1. *Assertiones ex universa philosophia ... MDCCCLXXXIV ...* — V. LOG III.

2. *Assertiones ex physica, metaphysica et philosophia morali de promptae ... MDCCXCIV ...* — (I-1, 211) F-8°-1250 adl. 28

- IIIa 1. *Tentamen publicum ex metaphysica et philosophia morali quod ... MDCCXCVI ... subivit ... A. Palle ...* — (I-3, 3551) F-16°-219

2. *Tentamen publicum ex metaphysica ... quod ... MDCCXCVI ... subivit ... F. Segenbecher ...* — (I-3, 3552) F-16°-219

3. *Tentamen publicum ex metaphysica et philosophia morali / quod ... sub finem anni scholastici MDCCXCVIII mensis Augusti die XXI subiverunt ... G. Valechich ... J. Kukovich ... Joannes Vahtarich ...* — Zagrabiae : [s.n.], [1798?] (Typis Novoszelianis) F-8°-1732

4. *Tentamen publicum ex metaphysica et philosophia morali / quod ... sub finem anni scholastici MDCCXCVIII mensis Augusti die [?] subiverunt ... A. Dellimanich, J. Szalopek, V. Defrancesky, Th. Philipovich ...* — Zagrabiae : [s.n.], [1798?] (Typis Novoszelianis) F-16°-236

5. *Assertiones ex metaphysica et philosophia morali... MDCCC... — (II, II-181) Gr. knj. Zgb. R 656*
6. *Assertiones ex universa philosophia... MDCCCI... — V. LOG IVb 1. — Skraćenje u: ex metaph. pos. 5.*
7. *Assertiones ex universa philosophia... MDCCCI... — Izmjena v. 6. V. LOG IVb 2.*
8. *Assertiones ex universa philosophia... MDCCCIII... — V. LOG IVb 3.*
9. *Assertiones ex studiis philosophicis anni secundi... MDCCCIII... — Izmj. v. 6. (I-1, 212) F-8°-1440*
10. *Tentamen publicum ex metaphysica et philosophia morali / quod... ex praelectionibus Andreae Minkovich... sub finem anni scholastici MDCCCIII subiverunt Sztuplanecz M., Vrachan J., Zernay D., Goymerecz F., Szmilanich J., Schufflay F... — Zagrabiae : [s.n.], [1803?] (Typis Novoszelianis) F-16°-233*
11. *Assertiones ex universa philosophia... MDCCCIV... — V. LOG IVb 5.*
12. *Tentamen publicum ex metaphysica et philosophia morali nec non ex physica et re rustica / quod... sub finem anni scholastici MDCCCIV die 8. Augusti subiverunt... Izdency Joannes... Izdency Josephus... ex praelectionibus Andreae Minkovich et Antonii Schufflay. — Zagrabiae : [s.n.], [1805?] (Typis Novoszelianis) F-16°-234*
13. *Tentamen publicum ex metaphysica et philosophia morali / quod... ex praelectionibus Andreae Minkovich... sub finem anni scholastici MDCCCV. die 13. Augusti... subiverunt... Haramuszteck J., Chachkovich F., Peichich I., Sandor J. Nep., Szmilossevich B... — Zagrabiae : [s.n.], [1805?] (Typis Novoszelianis) F-16°-235*
14. *Tentamen publicum ex metaphysica et philosophia morali / quod... ex praelectionibus Andreae Minkovich... sub finem anni scholastici MDCCCVI die 10. Augusti subiverunt Schrott J., Purckhardhoffer B., Vrabcz J., Baztassich E., Merkayl S... — Zagrabiae : [s.n.], [1806?] (Typis Novoszelianis) F-8°-1735*

VALIČIĆ, Gabriel

- b 1. *Tentamen publicum ex metaphysica / quod... e praelectionibus Gabrielis Valichich... anno MDCCCVII die 12ma mensis Martii subiverunt Imöhl J., Leschan B., Pleyel I., Spanich I... — Zagrabiae : [s.n.], [1807?] (Typis Novoszelianis). — Iz IIIa sadrži poss. do incl. 18. F-8°-1736*
2. *Assertiones ex universa philosophia... 1807... — Sadrži sve poss. iz IIIa. V. LOG IVb 8.*
3. *Positiones ex scientiis secundi cursus philosophici... 1808... — Iz IIIa sadrži poss. do incl. 24. (I-3, 2776) F-8°-1741; F-8°-1460 adl. 1*
4. *Assertiones ex universa philosophia... 1808... — Iz IIIa sadrži poss. do incl. 27. V. LOG IVb 9.*

ČUČIĆ, Simeon

- IVa 1. *Positiones ex scientiis primi [sic] cursus philosophici... 1809... — (I-3, 2777) F-8°-1460*
2. *Positiones ex mathesi adplicata et universa metaphysica... 1810. — Mjestimične razlike u tekstu (I-3, 2719) F-8°-1233 adl. 12*
3. *Positiones ex universa metaphysica / quas e praelectionibus Simeonis Csucsich... publice propugnandas susceperunt anno 1811. mense Martio die [?] Gorichky G., Russnow A., Russnow M., Speziary A., Albely A., Mihanovich A. — Zagrabiae : [s.n.], [1811?] (Typis Novoszelianis) F-8°-1738*
4. *Positiones ex universa philosophia et lingua Graeca... 1811... — V. LOG VI 3.*
5. *Positiones ex universa philosophia et lingua Graeca... 1811... — V. LOG VI 5.*
6. *Theses ex universa metaphysica / quas... e praelectionibus Simeonis Csucsich... publice propugnandas susceperunt anno Domini 1813. die [?] Aprilis... Kratovil P., Komesz G., Gvozdanovich T., Dubravay J. — Zagrabiae : [s.n.], [1813?] (Typis Novoszelianis). — »Proleg. in metaph.« sadrži drukčiji i kraći tekst. F-8°-1730*
7. *Theses ex universa philosophia... 1813... — V. LOG VI 9.*
- V 1. *Positiones ex metaphysica / quas e praelectionibus Simeonis Csucsich... publice propugnandas suscepit anno 1812. mense Martio die [?]... Elias Saracsevich. — Zagrabiae : [s.n.], [1812?] (Typis Novoszelianis) F-8°-1729*
2. *Positiones ex universa philosophia... 1812... — Skrać. uz neznatne izmjene. Nova je pos. ex metaph. 3. V. LOG VII.*
- VIa 1. *Theses ex metaphysica / quas e praelectionibus Simeonis Csucsich... anno 1818. mense Martio publice propugnandas susceperunt... Kukuljevich J., Folnegovich F., Inkey C., Kamauf J., Pais B. — Zagrabiae : [s.n.], [1818?] (Typis Novoszelianis) Nešto opširniji i mjestimice drugačiji tekst. F-8°-1731*
- b 1. *Positiones ex metaphysica / quas... anno MDCCCXIX mense Martio publice propugnandas susceperunt... Feletar P., Kussich V., Schrott F... e praelectionibus Simeonis Csucsich... — Zagrabiae : [s.n.], [1819?] (Typis Novoszelianis). — Umjesto prve tri poss. ex ontol. sadrži samo jednu pos. drugačijega teksta. F-8°-1737*
2. *Positiones ex metaphysica... MDCCCXX... — Umjesto poss. ex ontol. 1-3 sadrži samo pos. 1, ne sadrži poss. ex theol. nat. 8-10. (I-3, 2720) F-8°-1611 adl. 7*
3. *Positiones ex metaphysica... 1822... — (I-3, 2721) F-8°-1464*
4. *Positiones ex metaphysica... 1823... — (I-3, 2722) F-8°-1611 adl. 10*

5. *Positiones ex metaphysica ... 1824...* — (I-3, 2723) F-16°-130; -76^a; -76^b
6. *Positiones ex universa philosophia ... MDCCCXXIV ...* — V. LOG VIII 7.
7. *Positiones ex metaphysica ... 1825...* — (I-3, 2724) F-8°-1611 adl. 8
8. *Positiones ex universa philosophia ... 1825...* — Skraćeno. V. LOG VIII 8.
9. *Positiones ex universa philosophia ... 1826...* — V. LOG VIII 9
10. *Positiones ex metaphysica ... MDCCCXXVII ...* — (I-3, 2725) F-8°-1611 adl. 9
11. *Positiones ex logica et ontologia ... 1827...* — V. LOG VIII 10

POGLEDIĆ, Stjepan

12. *Positiones ex universa philosophia ... 1828.* — V. LOG VIII 11
13. *Positiones ex universa philosophia ... 1828.* — V. LOG VIII 12
14. *Positiones ex universa philosophia ... 1828.* — V. LOG VIII 13

VII 1. *Tentamen publicum et logica et metaphysica pura ... 1828.* — V. LOG IX.

MOYSES, Stjepan

- VIII 1. *Tentamen publicum e metaphysica adplicata ... 1844 ...* — (I-3, 3460) 37.643
2. *Tentamen publicum e metaphysica adplicata ... 1845...* — (I-3, 3461) 93.587

Napomena:

Sve *signature* (posljednji element bibliografskoga opisa) odnose se, ako drugačije nije naznačeno, na NSBZ i sve od njih koje počinju s *F*- imaju zajednički prvi dio *signature*: *R II*, koji nije posebno navođen.

Tezariji koji se citiraju samo početnom riječi naslova imaju jednak naslov kao i prethodno citirani tezarij.

Dodajmo napokon i neke opće napomene o tekstualnim varijantama. Među tezarijima iz logike verzija III sadrži samo tri teze. IVb razlikuje se od IVa po tome što sadrži i »*Positiones de criteriis veritatis*« 1-5. IVc ima, za razliku od IVb, izmijenjene »*Positiones ex introductione in logicam*«. Od logičkih teza V sadrži samo »*Positiones ex logica theoretica*«, koje su međutim opširnije nego u IV. VII je vrlo kratak tekst koji se sastoji od dvije nove i tri teze preuzete iz VI. VIII je u osnovi novi tekst koji sadrži i nekoliko teza gotovo doslovno preuzetih iz VI. Teze iz empirijske psihologije, koje ovdje nalazimo pored logike, znatno su skraćena varijanta iz MET IV.

U metafizici je zasebna klasifikacija prvoga tezarija pod I provizorna. Za razliku od IIIa, IIIb sadrži i četiri teze iz kozmologije (14-17), ali ne sadrži uvijek i sve teze iz IIIa. Tezariji V sadrže mnogo teksta iz IV, ali su znatno skraćeni. Slično vrijedi i za VI, gdje više nije sadržana empirijska psihologija.

TEORIJSKA FILOZOFIJA NA ZAGREBAČKOJ AKADEMIJI 1776—1850

Sažetak

Zagrebačka kraljevska akademija, nasljednica prijašnje isusovačke Neoacademije, osnovana je, u sklopu školske reforme u Austrijskoj Monarhiji, 1776. godine kao središnja visokoškolska ustanova u Hrvatskoj. Nakon izlaganja osnovnih karakteristika reformske koncepcije, rad se bavi nastavom teorijske filozofije na zagrebačkoj akademiji.

Filozofiju su do ukinuća Akademije 1850. godine predavali E. Raffay, A. Minković, G. Valičić, S. Čučić, S. Pogledić, S. Moyses i S. Muzler. U prijelaznom razdoblju 1773—76. god. teorijsku je filozofiju predavao V. Kalafatić (etiku F. Sebastijanović). Filozofija se, uz ostale predmete (prvenstveno matematiku, fiziku i povijest), slušala dvije godine i to logika, metafizika i moralna filozofija i empirijska psihologija. Tekstovnu dokumentaciju teorijske (kao i praktičke) filozofije predstavljaju tiskane ispitne teze koje su se na Akademiji javno branile. U dodatku se donosi i nova, dopunjena bibliografija tih tezarija. Teorijski je međutim najznačajnije Čučićevo sustavno djelo »*Philosophia critice elaborata*«.

THEORETICAL PHILOSOPHY AT THE ZAGREB ACADEMY 1776—1850

Summary

The Zagreb Royal Academy, the heir of the former Jesuit Neoacademia, was founded in 1776 as the central educational institution in Croatia, as a result of the school reform in the Austrian monarchy. After the introductory outline of the basic characteristics of the reform conception, the article proceeds with a review of the instruction of theoretical philosophy at the Zagreb Academy.

Up to the abolishment of the Academy in 1850 philosophy was taught by E. Raffay, A. Minković, G. Valičić, S. Čučić, S. Pogledić, S. Moyses and S. Muzler. In the transitional period (1773—76) theoretical philosophy was taught by V. Kalafatić, while ethics was taught by F. Sebastijanović. Beside other subjects (primarily mathematics, physics and history) philosophy, or to be more precise, logic, metaphysics and moral philosophy, in addition to the history of philosophy and empiric psychology, was taught for two years. Printed examination papers which were defended publicly at the Academy represent textual documentation of the theoretical (as well as practical) philosophy. The article is complemented by a new, supplemented bibliography of these papers. The most important from the theoretical point of view is Čučić's systematic work »*Philosophia critice elaborata*«.